

فهرست

فصل اول: خداشناسی

- درس اول: تو را چگونه بشناسیم؟ ۵
- درس دوم: در پناه ایمان ۱۱

فصل دوم: راهنماشناسی

- درس سوم: راهنمایان الهی ۱۵
- درس چهارم: خورشید پنهان ۱۹
- درس پنجم: رهبری در دوران غیبت ۲۳

فصل سوم: راه و توشه

- درس ششم: وضو، غسل و تیمم ۲۷

نمونه سؤالات نیم سال اول

- آزمون نیم سال اول (شماره ۱) ۳۱
- آزمون نیم سال اول (شماره ۲) ۳۳
- درس هفتم: احکام نماز ۳۵

فصل چهارم: اخلاق

- درس هشتم: همدلی و همراهی ۳۹

فصل پنجم: جامعه اسلامی

- درس نهم: انقلاب اسلامی ایران ۴۳
- درس دهم: مسئولیت همگانی ۴۷
- درس یازدهم: اتفاق ۵۰
- درس دوازدهم: جهاد ۵۴

نمونه سؤالات نیم سال دوم

- آزمون نیم سال دوم (شماره ۱) ۵۸
- آزمون نیم سال دوم (شماره ۲) ۶۰
- آزمون نیم سال دوم (شماره ۳) ۶۲
- آزمون هماهنگ استان تهران ۶۴
- پاسخ نامه تشریحی ۶۶

تو را چگونه بشناسم؟

نروم جز به همان ره که توأم راهنمایی
همه توحید تو گویم که به توحید سزایی
تو نمایندهٔ فضلی، تو سزاوار ثنایی
بری از بیم و امیدی، بری از عیب و خطایی
نتوان شبه تو جستن که تو در وهم نیایی
نه بجنبی، نه بگردی، نه بکاهی، نه فزایی
همه نوری و سروری، همه جودی و سخایی

ملکا ذکر تو گویم که تو پاکی و خدایی
همه درگاه تو جویم، همه از فضل تو پیویم
تو حکیمی، تو عظیمی، تو کریمی، تو رحیمی
بری از رنج و گدازی، بری از درد و نیازی
نتوان وصف تو گفتن که تو در فهم نگنجی
نُبد این خلق و تو بودی، نُبود خلق و تو باشی
همه عزّی و جلالی، همه علمی و یقینی

در این شعر، سنایی برای خداوند صفتهایی گفته است که در جدول زیر می‌بینید.

صفات‌هایی که به دلیل نقص نداشتن خداوند است

بری از رنج و گداز بودن
بی‌نیاز بودن
بری از عیب و خطا بودن
نگجیدن در فهم
شبهه نداشتن

صفات‌هایی که مربوط به کمال خداوند است

پاک بودن - راهنما بودن - یکتایی - حکیم -
عظیم - کریم - رحیم - عزیز - جلال - عالم -
نور و سرور بودن - سخاوت - نمایندهٔ فضل بودن -
سزاوار ثنا بودن

انسان همیشه دنبال راهی بوده است که خداوند را بشناسد، چون این سؤال‌ها را دارد:

- ۱ خدای خالق هستی که به سوی او باز خواهیم گشت چگونه خدایی است؟
 - ۲ خدا چه ویژگی‌هایی دارد؟
 - ۳ آیا خدا به همه چیز عالم است؟
 - ۴ خدا چه کارهایی می‌تواند انجام دهد؟
 - ۵ خدا با بندگان خود چگونه رفتار می‌کند؟
- اطلاعات دقیق و حقیقی به ما بدهد.
برای پاسخ به این پرسش‌ها باید منبعی داشته باشیم که:
اطلاعات اشتباه نباشد تا خدا را بی‌اشتباه بشناسیم.

پرسش چرا انسان‌ها امکان شناخت خداوند را به صورت کامل ندارند؟

پاسخ چون خدا نامحدود است، ولی توانایی انسان محدود است.

رسول خدا ﷺ فرمود: «ما عرفناك حق معرفتك: آن‌چنان که شایسته توست، تو را شناختیم.»

راه‌های شناخت خدا

۱ تفکر در کتاب آسمانی

پرسش چرا برای شناخت خداوند بهترین راه مراجعه به سخن اوست؟

پاسخ زیرا توصیف خداوند از خود، توصیف دقیق و بی‌نقصی است.

آیه	صفت	توضیح
﴿إِنَّهُ يَعْلَمُ الْجَهْرَ وَ مَا يَخْفَى﴾ ترجمه: او هر آشکار و نهانی را می‌داند.	علم و آگاهی بر همه‌چیز	• خداوند بر همه‌چیز آگاه است. • آن‌چه در قلب ما می‌گذرد و چشم ما می‌بیند و در گوش دیگران نجوا می‌کنیم را می‌داند. • حتی فروافتادن برگ را می‌داند. • هیچ آشکار و نهانی نیست که او نداند.
آیه حفلی ﴿وَهُوَ الْغَفُورُ الْودودُ﴾ ترجمه: او بسیار آمرزنده و دوستدار بندگان است.	مهربانی خداوند	• مهربانی خداوند همه‌چیز و همه کس را در بر گرفته است. • خداوند مهرورزی بر بندگان را بر خود واجب کرده است. • خداوند دوستدار بندگان است.
﴿وَمَنْ يُشَاقِقِ اللَّهَ فَإِنَّ اللَّهَ شَدِيدُ الْعِقَابِ﴾ ترجمه: و هر که با خداوند دشمنی کند بداند که خداوند به سختی عقوبت می‌کند.	مجازات‌کنندگی خداوند	• خداوند کسانی را که با حق مبارزه می‌کنند و از گناه و سرکشی دست برنمی‌دارند از رحمت خود محروم می‌کند. • مجازات خداوند عذابی دردناک است.
﴿إِنَّ اللَّهَ لَا يَظْلِمُ النَّاسَ شَيْئًا وَلَكِنَّ النَّاسَ أَنْفُسُهُمْ يَظْلِمُونَ﴾ ترجمه: خداوند به مردم هیچ ستمی نمی‌کند، بلکه این مردم‌اند که به خود ستم می‌کنند.	ظلم‌کردن خداوند	• انسان‌ها با گناهان و خطاهایشان به خودشان ظلم می‌کنند. • انسان‌ها با ظلم به خود، خودشان را در مسیر گرفتاری و هلاکت می‌اندازند.
﴿إِنَّ اللَّهَ يُجِبُ التَّوْبَةَ﴾ ترجمه: خداوند توبه‌کنندگان را دوست دارد.	توبه‌پذیر بودن خداوند	• خداوند کسانی را که از گناه خویش پشیمان می‌شوند و توبه می‌کنند با آغوش باز می‌پذیرد. • خداوند خود را بسیار توبه‌پذیر می‌داند.
﴿مَا يُرِيدُ اللَّهُ لِيَجْعَلَ عَلَيْكُمْ مِنْ حَرَجٍ وَلَكِنْ يُرِيدُ لِيُطَهِّرَكُمْ وَ لِيُتِمَّ نِعْمَتَهُ عَلَيْكُمْ لَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ﴾ ترجمه: خداوند نمی‌خواهد [با احکامش] شما را در سختی و مشقت قرار دهد، بلکه می‌خواهد شما را [از آلودگی‌ها] پاک کند و نعمتش را بر شما تمام کند تا شکر او را به جای آورید.	هدایت با قوانین خداوند	• خداوند با احکام و قوانینش بر بندگان سخت نمی‌گیرد. • احکام و قوانین خداوند برای هدایت انسان به سوی سعادت و جلوگیری از گمراهی است.
	• بهترین روزی‌دهنده • بهترین یاری‌کننده • بهترین سرپرست	• خداوند در قرآن در ۳ آیه، خود را بهترین روزی‌دهنده، بهترین یاری‌کننده و بهترین سرپرست معرفی می‌کند.

۲ تفکر در کتاب خلقت

تفکر در کتاب خلقت راه دیگر شناخت خداست؛ یعنی از راه آثار و نشانه‌های خداوند در سراسر جهان آفرینش.

با دیدن نوشته‌ای از یک نفر، به وجود نویسنده و میزان علم و دانایی او پی می‌بریم.

مثال

با دیدن ساختمان، به وجود سازنده و میزان مهارت او پی می‌بریم.

با دیدن وجود خالق جهان پی می‌بریم.

با تفکر در جهان خلقت: با برخی از صفات و ویژگی‌های خدا آشنا می‌شویم.

اگر انسان در جهان خلقت اندیشه کند درمی‌یابد که تمام اجزای عالم از خداوند سخن می‌گویند.

«برگ درختان سبز در نظر هوشیار هر ورقش دفتری است معرفت کردگار»

هر مقدار علم و دانش ما افزایش یابد آثار علم و قدرت خداوند را بیشتر از گذشته درک خواهیم کرد.

سخن آلبرت اینشتین

«ما انسان‌ها چون طفلی خردسال هستیم که وارد کتابخانه‌ای بزرگ می‌شود که همه دیوارهای آن از زمین تا سقف با کتاب‌هایی به زبان‌های گوناگون پوشیده شده است. کودک می‌داند که باید کسی آن کتاب‌ها را نوشته باشد ... کودک طرحی مشخص در ترتیب کتاب‌ها می‌بیند، نظمی اسرارآمیز که او آن را درک نمی‌کند ولی می‌تواند با حسی مبهم حدس بزند. به نظر من وضعیت این کودک همانند وضعیت عقل انسان در برابر خداست ...»

پرسش اگر مخلوقات و موجودات جهان، آیات و نشانه‌های الهی‌اند و از طریق آن‌ها می‌توان به صفات خالقشان پی برد، آیا می‌توان هر صفتی را که در مخلوقات می‌بینیم، به خداوند متعال نسبت دهیم؟ برای مثال آیا می‌توان خداوند را دارای جسم و محدود به زمان و مکان دانست؟

پاسخ خداوند سرچشمه خوبی‌هاست پس هر خوبی و کمالی که مخلوقات دارند از خدا دریافت کرده‌اند.

صفت‌هایی که از مخلوق بودن و محدود بودن سرچشمه می‌گیرد، در خداوند نیست؛ مثل جهل و ظلم، ضعف و ...

چون خداوند کامل و بی‌نقص است دارای این صفات نیست.

☆ حمد و تسبیح

حمد	تسبیح
- حمد به معنای ستایش است. - ستایش برای موجودی است که کمالات و زیبایی‌ها در او باشد. - ستایش حقیقی و حمد واقعی برای خداست. «الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ»	- تسبیح یعنی پاک و منزّه دانستن - سبحان الله یعنی خداوند از هر نقص و عیبی منزّه است. - نقص و عیب موجودات در خدا نیست. - سبحان ربّی العظیم و بحمده «سُبْحَانَ اللَّهِ وَالْحَمْدُ لِلَّهِ»

پرسش‌های درس اول

۱ آیات و احادیث و ترجمه

۱ آیه «وَهُوَ الْغَفُورُ الْوَدُودُ» را ترجمه کنید.

۲ با توجه به آیه «مَا يَرِيْدُ اللَّهُ لِيَجْعَلَ عَلَيْكُمْ مِنْ حَرْجٍ وَلٰكِنْ يُّرِيْدُ لِيُطَهِّرَكُمْ وَ لِيَتِمَّ نِعْمَتُهُ ...» هدف خداوند از احکام و قوانین الهی چیست؟

۳ آیه «إِنَّهُ يَعْلَمُ الْجَهْرَ وَ مَا يَخْفَى» به کدام صفت الهی اشاره دارد؟

۴ چرا رسول گرامی اسلام ﷺ در مورد شناخت خداوند می‌فرماید: «ما عرفناك حق معرفتك»؟

نادرست درست

☐	☐
☐	☐
☐	☐
☐	☐
☐	☐
☐	☐

۲) درستی یا نادرستی جملات زیر را مشخص کنید.

- ۱ تسبیح خداوند یعنی همه ستایش‌ها برای خداوند است.
- ۲ هر کمال و خوبی که مخلوقات دارند از خداوند گرفته‌اند.
- ۳ صفات نقص از محدود بودن و مخلوق بودن سرچشمه می‌گیرد.
- ۴ بهترین راه شناخت خداوند، تفکر در جهان خلقت است.
- ۵ انسان‌ها می‌توانند با عقل خودشان، خدا را به خوبی بشناسند.
- ۶ حمد یعنی این که خداوند را به خاطر خوبی‌هایش ستایش کنیم.

۳) جاهای خالی را با کلمات مناسب پر کنید.

- ۱ خداوند کسانی را که از گناه خویش پشیمان می‌شوند و نمایند، با آغوش باز می‌پذیرد.
- ۲ خداوند آن قدر مهربان است که را بر بندگانش بر خود واجب کرده است.
- ۳ [خداوندا] آن چنان که شایسته توست، تو را نشناختیم.
- ۴ تسبیح به معنی دانستن خداوند است.
- ۵ هیچ چیز آشکار و مخفی نیست مگر آن که خدا به آن دارد.

۴) به سؤالات زیر پاسخ کوتاه دهید.

- ۱ غفور به چه معناست؟
- ۲ انسان‌ها چگونه به خودشان ظلم می‌کنند؟
- ۳ حمد به چه معناست؟
- ۴ آثار خداوند مهربان را در کجا می‌توان مشاهده کرد؟

۵) به سؤالات زیر پاسخ تشریحی دهید.

- ۱ شناخت خداوند از راه تفکر در کتاب خلقت چگونه است؟
- ۲ چه هنگامی خداوند را تسبیح می‌کنیم؟
- ۳ خداوند چه کسانی را مجازات می‌کند؟

۶) در جدول زیر صفاتی را که مربوط به حمد و تسبیح می‌شوند را در ستون‌های خودشان بنویسید.

«علم - مهربانی - مجازات کردن - توبه‌پذیر بودن - شکرگزار بودن - فرزندان داشتن - جسم‌نداشتن - بری از درد و رنج بودن - شبیه‌نداشتن - جود و سخا داشتن - رحمت‌داشتن»

صفات مربوط به تسبیح	صفات مربوط به حمد

پرسش‌های چهارگزینه‌ای

۷ گزینه درست را انتخاب کنید.

۱ کدام یک از گزینه‌های زیر از راه‌های درک صفات خداوند و شناخت ویژگی‌های او نیست؟

- الف: قرآن خواندن
ب: تفکر در جهان خلقت
ج: تفکر در آیات کتاب الهی
د: تفکر در پیدایش جهان و پدیده‌های آن

۲ چرا خداوند صفات مربوط به نقص، مانند جسم بودن را دارا نیست؟

- الف: خداوند کمال مطلق است و نمی‌تواند نقص داشته باشد.
ب: با داشتن صفات نقص نمی‌تواند جهان را اداره کند.
ج: خداوند این صفات را از خودش دور کرده است.
د: عقل انسان چنین صفاتی را نمی‌تواند تصور کند.

۳ کدام یک از صفات زیر، از صفاتی است که مربوط به کمال خداوند است؟

- الف: فرزندداشتن
ب: غیرجسم بودن
ج: دیده‌نشدن با چشم
د: روزی جهان را دادن

۴ کدام یک از صفات زیر را از تفکر در کتاب خلقت می‌فهمیم؟

- الف: شکرگزار بودن خداوند
ب: دوست داشتن توبه‌کنندگان
ج: ظلم‌نکردن خداوند به بندگان
د: زیبا بودن خداوند

۵ این آیه کدام صفت الهی را بیان می‌کند و این صفت مربوط به چه بخشی است؟

﴿وَمَنْ يُشَاقِّ اللَّهَ فَإِنَّ اللَّهَ شَدِيدُ الْعِقَابِ﴾

- الف: ظلم‌نکردن خداوند - مربوط به نقص
ب: ظلم‌نکردن خداوند - مربوط به کمال
ج: مجازات کردن خداوند - مربوط به کمال
د: مجازات کردن خداوند - مربوط به نقص

۶ «خداوند با آغوش باز افراد توبه‌کننده را می‌پذیرد.» این جمله مربوط به کدام آیه است؟

- الف: ﴿إِنَّهُ يَعْلَمُ الْجَهْرَ وَمَا يَخْفَى﴾
ب: ﴿وَهُوَ الْغَفُورُ الْودُودُ﴾
ج: ﴿إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ التَّوَّابِينَ﴾
د: ﴿سُبْحَانَ رَبِّيَ الْعَظِيمِ وَبِحَمْدِهِ﴾

۷ بیت «برگ درختان سبز در نظر هوشیار / هر ورقش دفتری است معرفت کردگار» به چه نوع روشی برای شناخت خداوند اشاره دارد؟

- الف: تفکر در آیات قرآن
ب: تفکر در احادیث و تفسیر آن
ج: تفکر در کتاب خلقت
د: تفکر در ذات و صفات الهی

۸ حدیث شریف «ما عرفناك حق معرفتك» اشاره به کدام موضوع از بحث خداشناسی دارد؟ به

(آزمون ورودی مدارس نمونه دولتی)

الف: این که هیچ چیز آشکار و مخفی‌ای نیست مگر آن که خدا به آن علم دارد

ب: این که خداوند مهربان است و مهربانی همه‌چیز و همه کس را در بر گرفته است

ج: این که ما به قدر توان و درک خود، می‌توانیم به شناختی محدود از خداوند دست یابیم

د: این که او به بندگان ظلم نمی‌کند، بلکه این انسان‌ها هستند که به خود ظلم می‌کنند

(آزمون ورودی مدارس نمونه دولتی)

۹ در کدام یک از آیات زیر خداوند بزرگ، مهرورزی به بندگان را بر خود واجب کرده است؟

- الف: ﴿إِنَّهُ يَعْلَمُ الْجَهَنَّمَ وَمَا يَخْفَى﴾
 ب: ﴿إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ التَّوَّابِينَ﴾
 ج: ﴿أَلَا بِذِكْرِ اللَّهِ تَطْمَئِنُّ الْقُلُوبُ﴾
 د: ﴿وَهُوَ الْغَفُورُ الْودُودُ﴾

۱۰ بیت «نتوان وصف تو گفتن که تو در فهم ننگی / نتوان شبه تو جستن که تو در وهم نیایی» مربوط به کدام یک از گزینه‌های زیر است؟

- الف: ﴿وَهُوَ الْغَفُورُ الْودُودُ﴾
 ب: ﴿إِنَّهُ يَعْلَمُ الْجَهَنَّمَ وَمَا يَخْفَى﴾ (آزمون ورودی مدارس نمونه دولتی)
 ج: «ما عرفناك حق معرفتك»
 د: ﴿إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ التَّوَّابِينَ﴾

(آزمون ورودی مدارس نمونه دولتی)

۱۱ کدام عبارت صحیح است؟

- الف: هر کمال و خوبی که مخلوقات دارند، از خالق دریافت کرده‌اند.
 ب: در عبارت «سبحان ربی العظیم و بحمده» کلمه «العظیم» اشاره به حمد خداوند دارد.
 ج: خداوند ما را در مکان و زمان خاصی آفریده است پس او نیز مانند ماست.
 د: خداوند مخلوق نیست اما محدودیت‌هایی در وجود خود دارد.

(آزمون ورودی مدارس نمونه دولتی)

۱۲ کدام مناجات زیر تسبیح و حمد خداوند است؟

- الف: ای خدایی که امیدواران را ناامید نمی‌کنی.
 ب: الهی ضعیفان را پناهی.
 ج: خدایا نیازم را بی‌نیازی چون تو می‌دانی.
 د: خدایا با وجود گناهانم تو حیا می‌کنی از نبخشیدن.

(آزمون ورودی مدارس نمونه دولتی)

۱۳ کدام مورد ارتباط کم‌تری با موضوع بیان شده دارد؟

- «وقتی می‌گوییم سبحان الله یعنی»
 الف: او خدایی کامل و بی‌نقص است.
 ب: خداوند از هر عیبی منزّه است.
 ج: ستایش واقعی از آن خداست.
 د: نقص‌هایی که در موجودات است در خدا نیست.

پاسخ نامه تشریحی

پاسخ پرسش‌های درس اول

پاسخ ۱

۱ او بسیار آمرزنده و دوستدار بندگان است.

۲ می‌خواهد ما را از آلودگی‌ها پاک کند و نعمتش را بر ما تمام

نماید تا شکر او را به جای آوریم.

۳ علم خداوند

۴ زیرا انسان توانایی محدودی دارد و نمی‌تواند خداوند نامحدود

را به صورت کامل بشناسد.

پاسخ ۲

۱ نادرست

۲ درست

۳ درست

۴ نادرست

۵ نادرست

۶ درست

پاسخ ۳

۱ توبه

۲ مهرورزی

۳ معرفت

۴ منزّه و پاک

۵ علم

پاسخ ۴

۱ بسیار آمرزنده

۲ با گناهان و خطاهای خود

۳ ستایش

۴ جهان خلقت

پاسخ ۵

۱ تفکر در کتاب خلقت یکی از راه‌های شناخت خداوند است؛

یعنی از راه آثار و نشانه‌های خداوند در سراسر جهان آفرینش

صفات او را به خوبی بشناسیم. با تفکر در جهان خلقت به وجود

خالق جهان پی ببریم و با برخی از صفات خداوند آشنا می‌شویم.

۲ وقتی می‌گوییم سبحان الله یعنی خدا از هر عیب و نقصی منزّه

است، یعنی نقص و عیب موجودات در خدا نیست و خداوند

کامل و بی‌نقص است.

۳ خداوند کسانی را که به مبارزه با حق برمی‌خیزند و از گناه

و سرکشی دست برنمی‌دارند از رحمت خویش محروم و به

عذابی دردناک گرفتار می‌کند.

پاسخ ۶

صفات مربوط به تسبیح

صفات مربوط به حمد

فرزندداشتن

علم

جسم‌نداشتن

مهربانی

بری از درد و رنج بودن

مجازات کردن

شبیه‌نداشتن

توبه‌پذیر بودن

شکرگزار بودن

جود و سخا داشتن

رحمت‌داشتن

پاسخ ۷

۲ گزینه الف

۱ گزینه الف

۴ گزینه د

۳ گزینه د

۶ گزینه ج

۵ گزینه ج

۸ گزینه ج

۷ گزینه ج

۱۰ گزینه ج

۹ گزینه د

۱۲ گزینه ج

۱۱ گزینه الف

۱۳ گزینه ج